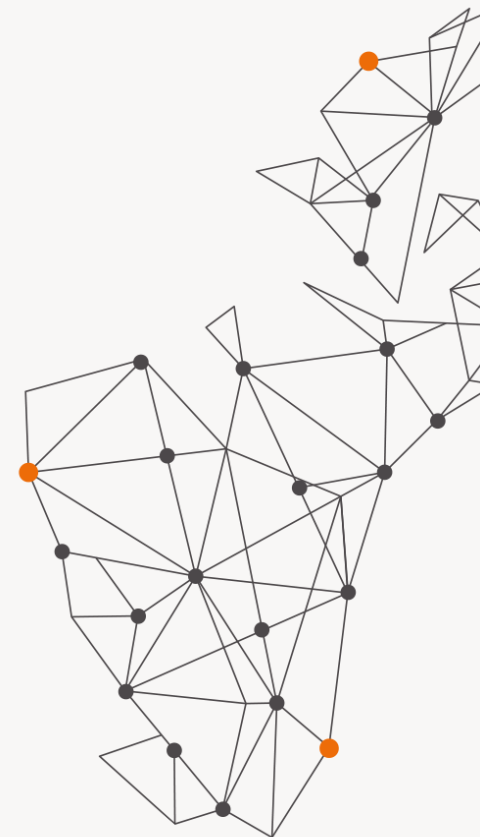

Utvärdering av Energicentrum Gotland

30 juni 2025

Upplägg

1. Uppdrag och genomförande
2. Övergripande slutsatser
3. Bilden av Energicentrum
4. Energicentrums måluppfyllelse
5. Reflektioner

1. Uppdrag och genomförande

Om Energicentrum Gotland

Mål

Verksamheten utgår från den Regionala utvecklingsstrategins (RUSens) mål "Ett energisystem baserat på förnybar energi".

Energicentrum har **tre huvudmål** (här nedkortade):

1. 2040 har Gotland ett energisystem baserat på förnybar energi
2. 2027 har växthusgasutsläppen inom transportsektorn minskat till 70 procent av utsläppen 2010
3. 2030 har Gotland 60 procent effektivare energianvändning än 2005

Energicentrum har också **tidsatta delmål**, de första för 2027:

- Åtta socknar har varit del i programmet Sockeneffekt och tagit väsentligt och gemensamt steg inom antingen förnybar energiproduktion, flexibilitet, energieffektivisering eller mobilitet
- 35 procent av Gotlands befolkning har, sedan 2020, antingen investerat i fossilfri lösning för sitt fordon och/eller installerat förnybar energiproduktion.

Delmålen för 2031, 2035 och 2040 är enbart utökningar av samma delmål (fler socknar respektive högre procentandel).

Inriktning

Jämfört med andra energikontor har Energicentrum få uppdrag åt offentlig sektor. Nästan alla insatser riktas mot **företag och allmänheten**. Rådgivning är den mest centrala insatsen. I början av 2024 lanserades insatsen "Sockeneffekt", som handlar om att mobilisera och hjälpa lokalsamhällena i energiomställningen. I det material som utvärderingen lutar sig mot förefaller energigemenskaper åtminstone inledningsvis ha varit ett vanligt tema.

Nästan två tredjedelar av verksamheten är externfinansierad i form av projekten. Dessa inkluderar bland annat:

- **Tariff 2.0**: Test av en ny tariffmodell 2025-2026; föregicks av projektet Tariff. Parter är företagen Gotlands elnät, Plexigrid och Ngenic
- **FAKTUM**: Ungas mobilitet och hälsa, 2023-2026. Part är KTH
- **Klimatkontrakt Gotland 2030**: Framtagande av regional klimatfärdplan med ett flertal stora aktörer på Gotland. Drivs inom det strategiska innovationsprogrammet Viable Cities. Energicentrum är en del av Region Gotlands representation i projektet.
- **RURACTIVE**: Energiomställning och mobilitet på landsbygden. Ett stort europeiskt projekt där Energicentrum och Uppsala universitet är den svenska noden, drivs 2023-2027

Därutöver deltar Energicentrum i nätverk av olika slag, som Baltic Energy Island Connect (BEIC), ett samarbete mellan de stora öarna i Östersjön.

Utvärderingsuppdrag

Utvärderingsuppdraget syftar till vidareutveckling av Energicentrum Gotlands verksamhet genom att bidra med underlag och rekommendationer på strategiskt viktiga områden. Utvärderingsuppdraget kan sammanfattas i **tre utvärderingsfrågor**:

1. Hur **uppfattas Energicentrum** av:
 - a) Energicentrums målgrupp?
 - b) Andra aktörer som Energicentrum samarbetar med?
2. I vilken utsträckning **bidrar Energicentrum till målen** i den regionala utvecklingsstrategin?
3. Hur kan Energicentrums verksamhet **utvecklas ytterligare**?

De uppfattningar av Energicentrum som ska fångas inkluderar exempelvis upplevd nytta, effektivitet, bemötande och tillgänglighet. Vad gäller tillgänglighet ska även valet av lokal i Björkanderska magasinet fångas.

Energicentrums **målgrupp** definieras som företag och invånare på Gotland. Den senare gruppen inkluderar även exempelvis bygdeföreningar och andra sammanslutningar som verkar för utveckling i sitt närområde. Till **andra aktörer** som Energicentrum samarbetar med räknas framför allt de organisationer som representeras i referensgruppen samt projektpartners i externfinansierade projekt där Energicentrum har varit eller är en part.

En kvalitativ ansats

Uppdraget har genomförts under mars-juni 2025 med en kvalitativ ansats med följande tillvägagångssätt:

- **Dokumentstudier** av exempelvis verksamhetsplan, regional utvecklingsstrategi och projektdokumentation, kompletterad med egna litteraturstudier
- **Intervjuer**, totalt 24, med samtliga medarbetare (9), målgruppen: företag och civilsamhället (6) samt referensgrupp och projektparter (9)
- **Tolkningsseminarium**, där vi presenterade resultat och preliminära slutsatser och reflektioner, och diskuterade dessa med ett urval personer med god insyn i Energicentrumets verksamhet, dels från Energicentrum själva, dels från samarbetspartners
- **Analys och rapportskrivning**

Ur metodhänseende bör utvärderingens budskap tolkas med viss försiktighet, för antalet intervjupersoner är begränsat och omfattar i hög grad de mest intresserade aktörerna. Dessa är sannolikt mer positiva än andra. Vår bedömning är samtidigt att mindre intresserade aktörer hade haft svårt att ge mer än väldigt ytliga svar på frågorna och inte kunnat uttala sig om exempelvis Energicentrumets roll eller kompetens. Vi fick relativt många uteblivna svar på våra intervjufrågor, vilket vi tolkar som att personerna oftast inte ansåg sig ha några åsikter att komma med (i den sista påminnelsen erbjöd vi ett mycket kort samtal med enbart fokus på ett par kärnfrågor, men ingen sådan intervju kunde bokas in). Valet stod därför snarare mellan att välja mellan potentiellt positiv bias, eller svar av låg kvalitet.

2. Slutsatser

En uppskattad verksamhet

Intervjuade målgrupper och samarbetspartners har överlag en starkt positiv bild av Energicentrum. Energicentrum uppskattas särskilt för hög kompetens i sakfrågor, mycket god förmåga att kommunicera målgruppsanpassat, samt för ett engagerat, trevligt och inbjudande bemötande. Medarbetarna uppfattas tillgängliga och flexibla, och valet av lokal beskrivs som genomtänkt givet verksamhetens syfte och image.

Både vi och intervjupersonerna bedömer att Energicentrum tar en som helhet ändamålsenlig roll i omställningen av det gotländska energisystemet men att rollen kan stärkas i synnerhet gentemot företag. Vissa anser också att Energicentrum bör ta en mer operativ roll på systemnivå, medan andra inte gör det – se nästa sida.

Energicentrum beskrivs genomgående som effektiva och genomtänkta i samverkansrollen och gärna koordinerande i den mån uppdraget tillåter. Organisationen framhålls också som kompetent, exekutiv och praktiskt orienterad i projekt med externa parter.

Målen är abstrakta

Verksamheten utgår från tre mål i Gotlands RUS. Utvärderingen bedömer att Energicentrum på ett ändamålsenligt sätt bidrar till samtliga tre mål:

1. 2040 har Gotland ett energisystem baserat på förnybar energi
2. 2027 har växthusgasutsläppen inom transportsektorn minskat till 70 procent av utsläppen 2010
3. 2030 har Gotland 60 procent effektivare energianvändning än 2005

Vi noterar samtidigt att målens uppfyllande – även inkluderat de delmål som har satts – ligger långt bortom Energicentrums rådighet. För att målen och delmålen ska bli meningsfulla verktyg för styrning behöver de konkretiseras avsevärt. I synnerhet bör de utgå från det mandat som Energicentrum har, så att Energicentrum kan målstyra verksamheten inom sina egna ramar och bedömas utifrån sina egna prestationer.

Det är notabelt att Energicentrums egen uppföljning inte utgår från målen, utan från indikatorer som baseras på verksamhetens fyra insatsområden! Ett tecken på svårigheten med målstyrning.

Vägen framåt?

Mer fokus på företag?

Jämfört med andra energikontor har Energicentrum ett relativt starkt fokus på allmänheten och ett lägre fokus på företag. Vi och ett flertal intervjupersoner reflekterar över detta eftersom insatser mot företag generellt ger mer effekt. Vi noterar också att Tillväxt Gotland delvis har fyllt en lucka gentemot företagen som en neutral/samhällsägd aktör som Energicentrum principiellt kan vara bättre ägnad för.

Ett första steg kan vara att satsa mer på att **matcha företag med tillgänglig finansiering**, så att de bidrag och andra möjligheter som finns regionalt och nationellt utnyttjas på bästa sätt. Även **européiska möjligheter** bör övervägas, bland annat i ljuset av de förväntade förändringarna av EU:s strukturfonder.

Mer **avancerad rådgivning** till företag vore en annan möjlighet. Det är dock angeläget att Energicentrum förblir konkurrensneutralt mot privata rådgivare.

Insatser mot allmänheten kan troligen skalas ner något. Dels för att det generellt ger mindre effekt, dels för att det för tillfället finns strukturella hinder för småskaliga lokala lösningar, exempelvis energigemenskaper.

Mer operativa i omställningen?

Energicentrums uppdrag har varit att agera **påverkande, snarare än operativa** i omställningen av energisystemet. Insatserna har handlat om att förmå aktörer, inte minst hushåll, att testa och anamma nya lösningar eller på olika sätt ändra sina beteenden.

Samtidigt uppger flera intervjupersoner att Gotland har behov av en mer **kraftfull operativ ledning** i den mer systemövergripande omställningen på ön. Några av dem funderar på huruvida Energicentrum skulle kunna ta den rollen i någon mån. Energicentrums uppdrag och dess inrättande som enhet i Region Gotland möjliggör dock inte en sådan roll i nuläget. Utöver ändrat uppdrag krävs sannolikt även ägarinflytande över de viktigaste verksamheterna i omställningen, vilket innebär att Energicentrum skulle behöva stöpas om. Ett par personer med god insyn har därför under utvärderingen uttryckt skepsis till idén.

Andra reflektioner rör huruvida Energicentrum kan ta en större roll i att marknadsföra Gotland och dess organisationer som attraktiva för energikompetens, och Gotland som en bra plats för att testa nya systemlösningar i en verklig miljö. Det råder samstämmighet i utvärderingen att Gotland har goda förutsättningar för det senare.

Uppdrag - sammanfattning

Frågeställning		Svar
1a	Hur uppfattas Energicentrum a) av sin målgrupp ? b) av andra aktörer som organisationen samarbetar med?	<ul style="list-style-type: none"> • I stora drag ändamålsenlig roll, men kan utvecklas • Hög kompetens och kommunikationsförmåga • Tillgängliga, engagerade och utåtriktade • Lokalen ändamålsenlig – en flytt till Visborg vore ett betydande bakslag • Effektiva i samverkan och ledande i koordinering i den mån rollen tillåter • Skickligt och viktigt i projektledande roller
2	I vilken utsträckning bidrar Energicentrum till målen i den regionala utvecklingsstrategin?	<ul style="list-style-type: none"> • Verksamheten bidrar på ändamålsenligt sätt till samtliga tre mål • Måls uppfyllande ligger långt bortom Energicentrums rådighet • Målet (och delmålen) behöver konkretiseras avsevärt för att bli ett meningsfullt verktyg för styrning • Energicentrums egen uppföljning baseras inte på verksamhetens mål, utan på indikatorer som är satta för organisationens fyra verksamhetsområden
3	Hur kan Energicentrums verksamhet utvecklas ytterligare?	<ul style="list-style-type: none"> • Energicentrum bör överväga att öka fokus mot företag och minska fokus på insatser mot allmänheten – dels för att det generellt ger mer effekt för samma insats, dels för att det för tillfället finns svåröverkomliga strukturella hinder för småskaliga energilösningar på Gotland • Energicentrum bör överväga att satsa mer på att lotsa företag till bidrag och annan finansiering, på såväl regional som nationell och europeisk nivå • Mer avancerad rådgivning till företag bör övervägas, så länge Energicentrum kan fortsätta att vara konkurrensneutrala. Hjälp till företag att bli bättre beställare av rådgivning, och att implementera förslagen, kan möjligen vara en väg som inte innebär otillbörlig konkurrens

3. Bilden av Energicentrum

Målgruppen - Allmän uppfattning

Roll, kompetens, bemötande

Energicentrum får mycket beröm för sin medborgarorienterade roll. Samtliga intervjupersoner lyfter fram att de anser Energicentrums medarbetare ha hög kompetens både i sakfrågor och i pedagogiskt hänseende. Flera uttrycker att Energicentrums personal är bra på att förklara komplicerade sammanhang och teknik så att alla förstår. Ett par medarbetare som arbetar särskilt mycket med allmänheten omnämns som mycket uppskattade i den rollen. *"De tar sig alltid tid"*, är ett typiskt citat. Lokalen är uppskattad av de som har varit där, men majoriteten av intervjupersonerna har ingen tydlig åsikt.

Energicentrum uppskattas också i rollen mot företag. Intervjuurvalet om företag är mycket begränsat, men om hänsyn också tas till intervjuade i referensgruppen med andrahandsinformation från företag i sina nätverk, är bilden att Energicentrum har ett starkt fokus på "enkla frågor". Det uppskattas, men det påpekas också att företag behöver pushas att söka vidare och ta sig an större, mer utmanande frågor, och att Energicentrum skulle kunna ta den rollen.

Energicentrum beskrivs som mycket utåtriktade och villiga att ordna (deras egen uppföljning visar att de varit värd för 18 seminarier 2024) eller komma på evenemang runtom på Gotland. Men, som flera tillägger, de är trots allt bara synliga för de som "vill se dem". Detta står således i kontrast till en SCB-undersökning 2024 som visade att 49 % av gotlänningarna kände till Energicentrum.

Nytta

Det vanligaste svaret är att Energicentrum har erbjudit en god och effektiv rådgivning. Ofta har det handlat om ett flertal samtal eller besök på plats av energi- och klimatrådgivare. Flera säger att de inte hade vidtagit åtgärder om inte Energicentrum hade förklarat och pushat dem att göra det. En företrädare för en förening nämner exempelvis: *"Vi hade inte sökt stöd för solceller utan tipset och hjälpen."*

Personer med mer kvalificerade kunskaper om energi- eller transportfrågor anser även att Energicentrum har bidragit med nytta genom att använda eller erbjuda kontakter i sina nätverk, och genom sin omvärldsbevakning. Det gäller exempelvis eldsjälar som vurmar för lokala, kollektiva småskaliga lösningar.

Dessa personer uttrycker samtidigt frustration över att omvärlden är svår för tillfället. Energisystemets begränsningar och den nationella politiken inom vindkraft och gentemot Gotlands energiutmaningar hämmar lokala initiativ. Det gör att insatsen Sockeneffekt, som överlag är uppskattad, beskrivs som svår att nå effekt inom för tillfället.

Eldsjälar på landsbygden beskriver också mobilitet som en viktig fråga och uppskattar att Energicentrum driver projekt inom den, men svår att hantera konkret.

Målgruppen - Inspel och önskemål

Fortsätt som hittills!

Det i allt väsentligt dominerande inspelet från målgruppen är att Energicentrum ska fortsätta på samma väg som hittills. Organisationen uppskattas högt för den roll och kompetens den har idag.

Flera intervjupersoner poängterar betydelsen av att främja lokala samarbeten, och flera perspektiv framkommer. Ett par av dem fäster sig särskilt vid själva strukturens betydelse för samhället. En av dem fångar det i citatet till höger, och menar att Energicentrums insats bör kopplas ihop med annat, för att få än mer driv i de kollektiva insatserna på landsbygden och göra samhället mer robust.

Ett snarlikt perspektiv som lyfts i intervjuerna är att småskaliga, lokala initiativ är viktiga ur ett beredskapsperspektiv. Den kraft som kan uppstå i lokala gemenskaper är i sig en grundsten ur ett beredskapsperspektiv, men intervjupersonerna fäster sig primärt vid lokalsamhällenas förmåga att förse sig själva med energi om elnäten störs eller förändras.

Frågan om energigemenskaper frustrerar samtidigt. *”Energicentrum behöver lobba än mer för de små ägarnas perspektiv i Sveriges energiplanering”*, som en intervjuperson uttrycker det.

Rådgivningen till företag är uppskattad. Ett citat, som är i linje med forskning och erfarenheten från Energicentrum självt, liksom Energimyndighetens senaste utvärdering av EKR (Faugert 2022): *”När det gäller energi behöver företag det oftast serverat på fat”*. Något företag uttrycker dock behov av mer avancerad rådgivning, t.ex. kring vilka stöd som finns att söka.

”Sockeneffekt är ett spännande koncept, att stimulera de lokala nätverken. Kan det breddas så att nätverken drivs av flera aktörer? Så att fokus blir på nätverken som samhällskraft snarare än på energifrågan?”

Intervjuperson ur allmänheten

Samarbetspartners - Allmän uppfattning

Roll, kompetens, bemötande

Även samarbetsparterna uppskattar Energicentrum's medborgarorienterade roll. De flesta konstaterar att ingen annan aktör är i närheten av den rollen, och att de ser att Energicentrum får goda vitsord för sitt utåtriktade arbete runt om på Gotland.

Den genomgående bild som ger, är att Energicentrum har hög kompetens samt bra omvärldsbevakning och nätverk, inte minst bortom Gotland. Bemötandet får synnerligen positiva omdömen: engagerat och trevligt, är två typiska ord.

Lokalen är mycket uppskattad och beskrivs dels som en bra mötesplats både utifrån läge och utformning. Dessutom påpekas att den signalerar självständighet från Region Gotland. Energicentrum's legitimitet och manöverutrymme anses gynnas om verksamheten framstår som självstyrande på armlängds avstånd från Region Gotland. En hypotetisk flytt till Visborg uppfattas som ett betydande bakslag både utifrån läge och image.

De flesta intervjupersoner framhåller även Energicentrum's förmåga att samarbeta med andra aktörer i det gotländska energisystemet, primärt de som är representerade i referensgruppen. Den veckovisa informella fikastunden för informationsdelning och dialog omnämns av flera som en smart och effektiv insats

Nytta

Energicentrum beskrivs som en uppskattad strategisk samverkanspart. I synnerhet nämns att dess strategi för samverkan med andra aktörer i Gotlands energisystem är genomtänkt och effektiv. Energicentrum anses bra på att växla upp andras insatser och utan behov att framhäva sig själva. Som av dem uttrycker det: *"De fokuserar på innehållet och inte på yta. Det bygger ett starkt varumärke"*.

Flera konstaterar att Energicentrum har en stark motor. *"De är på tå och känns snabbfotade"*, för att citera en intervjuperson. Energicentrum's kommunikationsinsatser omnämns också i positiva ordalag, och kommunikatörerna som strategiska och samarbetsorienterade.

Därtill framhålls Energicentrum som en mycket uppskattad neutral, kompetent aktör för att initiera, leda och driva projekt. Projektpartners understryker betydelsen av att hitta kompetenta parter som *"kan sin lokala plats"* och effektivt kan manövrera i praktiska frågor. Tariff-projekten har fått internationell uppmärksamhet och nämns som viktiga och skickligt utförda. Även FAKTUM och RURACTIVE nämns i ett flertal intervjuer som samhälleligt viktiga.

Samarbetspartners - Inspel och önskemål

Satsa mer på företag

Energicentrum är generellt uppskattat i dagens roll. De flesta intervjupersoner bland samarbetsparterna poängterar att deras inspel om möjliga förändringar ska ses som detaljer i en helhet som de är nöjda med. Snart sagt alla understryker också att Energicentrums frågor är viktiga även om de inte är hetast i samhället i nuläget – och att det är ett starkt skäl att inte justera för mycket, eftersom det behöver finnas kapacitet inom området. Som en intervjuperson koncist uttrycker det: *”Kontinuerlig omvärldsbevakning och att vara redo när tillfälle uppstår – det är angeläget”*.

Det finns dock varierande åsikter om insatserna mot medborgare. Å ena sidan uppskattas de. Å andra sidan funderar flera på om det är effektivt. Ett träffande citat: *”Det är bra att de satsar på medborgarna. Kanske inte samhällsekonomiskt smartast, men eventuellt på lång sikt.”*

Flera vill istället se mer fokus på företagen, och att Energicentrum blir en synligare part i det gotländska ”ekosystemet” i det avseendet, vid sidan av Science Park och Tillväxt Gotland.

Rollen i systemet

Ett flertal av intervjupersonerna bland samarbetsparterna efterfrågar en mer kraftfull koordinering och pådrivande kraft i energifrågor på Gotland. Gaist nämns som ett bra forum och projektet Energiön Gotland som ambitiöst, men att ingen offentlig aktör är tillräckligt operativ i det dagliga arbetet. Citatet på nästa sida är signifikativt för vad dessa intervjupersoner menar. Samtidigt är bilden att Energicentrum idag inte har mandat eller position att riktigt leda arbetet.

Några intervjupersoner fäster uppmärksamhet på otydliga roller och gränssnitt. Ofta gäller det systemet i stort, att det är så många aktörer inblandade. Ett par personer nämner specifikt gränssnittet mellan Energicentrum och Science Park som otydligt ibland, exempelvis i projektet Node Gotland. (Science Park och Energicentrum anser dock att det är tydligt för dem själva).

Ett flertal intervjupersoner kommenterar skiftet från styr- till referensgrupp. Företrädare för offentliga organisationer är positiva – de uppskattar att inte styra över andra offentliga verksamheter. Näringslivets företrädare är generellt negativa. De tycker att det har blivit mindre substans och operativa frågor på mötena och för stort inslag av allmänna diskussioner.

”

Lätt hänt att stora frågor som kräver kraftsamling landar på enskilda medarbetare på Länsstyrelsen eller Energicentrum.

Intervjuperson i offentlig organisation

4. Energicentrums måluppfyllelse

Bidrag till RUS-målen

Mål 1:

2040 har Gotland ett energisystem
baserat på förnybar energi

Bedömning och reflektioner

Startpoints bedömning är att Energicentrumns verksamhet bedrivs helt i linje med målet. Förnybar energi är ett tema som genomsyrar all Energicentrumns verksamhet, både den som utgår från basfinansieringen och i den projektfinansierade verksamheten.

Däremot ligger målets uppfyllande långt bortom Energicentrumns rådighet. Det fordrar stora insatser på systemnivå, även nationellt, och Energicentrum ska (vilket Region Gotland de facto gör) betraktas som ett verktyg för uppfyllandet snarare än den part som ”äger målet”. Ur den synvinkeln kan det tyckas något märkligt att Energicentrum ändå har fått det som mål för sin verksamhet. Samma synpunkt gäller för mål 2 och 3.

Även ur ett styrningsperspektiv är målet svårhanterligt. Det behöver konkretiseras avsevärt för att bli ett meningsfullt verktyg för styrning. Vilka steg på vägen ska tas, och när? Tidpunkten 2040 är så pass avlägsen att det inte går att planera med det året som riktmärke.

Bidrag till RUS-målen

Mål 2:

2027 har växthusgasutsläppen
inom transportsektorn minskat
till 70 procent av utsläppen 2010

Bedömning och reflektioner

Startpoints bedömning är att Energicentrum har gjort, och gör, ett flertal insatser för att bidra till målet. Dit hör exempelvis

- Insatser kring laddinfrastruktur
- FAKTUM (Ungas mobilitet)
- RURACTIVE (Landsbygds mobilitet, däribland nya kollektivtrafiklösningar)

Även detta måls uppfyllande ligger långt bortom Energicentrums rådighet. Dessutom motverkar omvärldens utveckling måluppfyllelsen, inte minst sänkningen av reduktionsplikten (som höjs igen 1 juli 2025). Gotland är därtill fortsatt det biltätaste länet i Sverige, och det framhålls i utvärderingsmaterialet att det för gotlänningar utanför Visby ofta saknas alternativa transportsätt.

Bedömningen är också att detta mål behöver konkretiseras avsevärt för att bli ett meningsfullt verktyg för styrning, med samma resonemang som för mål 1.

Bidrag till RUS-målen

Mål 3:

2030 har Gotland 60 procent
effektivare energianvändning än 2005

Bedömning och reflektioner

Startpoints bedömning är att Energicentrumets verksamhet bedrivs helt i linje med målet. Energieffektivisering är kärna i mycket av rådgivningen som Energicentrum ger, och återfinns även i den övriga verksamheten. Under 2024 gavs 137 rådgivningar till hushåll.

Däremot kan Energicentrumets effektivitet ifrågasättas, och därmed takten mot måloppfyllelse. Forskning och Energimyndighetens utvärderingar visar att insatser mot företag generellt har en besparingspotential på 10-20%, medan insatser mot hushåll bara har 1-5%. Framför allt är företag mer benägna att göra de större investeringar som krävs för större effekter (t.ex. i produktionsprocesser eller ventilation) medan motsvarande inte gäller hushåll (t.ex. i värmepumpar eller solceller på taket).

Även detta måls uppfyllande ligger långt bortom Energicentrumets rådighet. I det här fallet beror det till stor del på att ett flertal aktörer som behöver agera för att målet ska kunna uppnås inte räknas till Energicentrumets målgrupper, exempelvis Heidelberg Materials och Gotlandsbolaget.

Bedömningen är också att detta mål behöver konkretiseras avsevärt för att bli ett meningsfullt verktyg för styrning, med samma resonemang som för mål 1.

Uppfyllande av delmålen för 2027

Delmål 1:

Åtta socknar har varit del i programmet Sockeneffekt och tagit väsentligt och gemensamt steg inom antingen förnybar energiproduktion, flexibilitet, energieffektivisering eller mobilitet

Delmål 2:

35 procent av Gotlands befolkning har, sedan 2020, antingen investerat i fossilfri lösning för sitt fordon och/eller installerat förnybar energiproduktion.

Bedömning och reflektioner

- Underlaget från Energicentrum indikerar att dialog förs med ungefär fem socknar inom energiproduktion. Intervjuer i utvärderingen tyder på att dialog även förs med socknar inom mobilitet och energieffektivisering, men oklart om det är inom programmet. Utvärderingen tyder på ingen socken ännu har tagit "väsentliga steg" inom programmet.
- Utvecklingen är positiv, men **med nuvarande takt kommer målet för 2027 inte att uppnås.**
- Andelen fossilfria personbilar på Gotland har ökat från 9% år 2020 till 16% år 2024. Antalet personbilar per 1000 invånare har minskat med 2%, från 611 till 600. (Trafikanalys 2025).
- Antalet solcellsanläggningar på Gotland (hushåll och företag) har ökat från 1040 år 2020 till 2946 år 2024 (Energimyndigheten). Gotland har ca 29 000 hushåll, vilket motsvarar att som mest 6% av hushållen har investerat i solcellsanläggningar mellan 2020 och 2024.
- Utvecklingen är positiv, men **med nuvarande takt i förändringen kommer målet för 2027 inte att uppnås.**

5. Startpoints reflektioner

Startpoints reflektioner: Hur kan Energicentrums verksamhet utvecklas ytterligare? (1/2)

Mer effekt från verksamheten?

Vår grundläggande observation är att Energicentrum uppenbart har gott renommé och hög legitimitet i det gotländska "ekosystemet" runt energifrågan. Det är en god utgångspunkt oavsett framtida strategi.

För en organisation som Energicentrum är det avgörande att agera starkt behovsstyrt, och vara agil nog att styra om när möjligheter öppnas eller andra stängs. Vad gäller behoven, vill vi särskilt understryka vikten av att agera behovsstyrt utifrån behov som målgruppen inte nödvändigtvis vet att de har – men att givetvis också lyssna av vilka behov de uttrycker, liksom att fånga deras mottagarkapacitet.

Bilden från utvärderingen är att Energicentrum är bra på allt detta, såväl omvärldsbevakning som i att fånga målgruppens behov, och att processa detta inom Energicentrums egen organisation. Frågan är om det finns behov på ett högre och mer systemorienterat plan, som Energicentrum kan adressera än mer? Vissa inspel i intervjuerna tyder på det.

Som vi nämnde under måluppfyllelse (mål 3) är effekten av rådgivning mot företag generellt högre än mot hushåll. Det är inte ens säkert att det senare uppväger kostnaden, även om sekundära effekter på exempelvis skapandet av lokala gemenskaper inte omfattas av de beräkningarna. Ett förslag vore därför att fokusera mer på företag. Utvärderingen tyder exempelvis på att Energicentrum kan göra mer för att tipsa och hjälpa företag hitta stöd och projektansökningar eller –partners, såväl på regional som nationell och europeisk nivå.

Startpoints reflektioner: Hur kan Energicentrums verksamhet utvecklas ytterligare? (2/2)

En tydligare roll i systemet?

En fråga som diskuterats under utvärderingen är om Energicentrum skulle kunna ta en större roll som mer operativ koordinator eller pådrivande aktör på en mer systemövergripande nivå på Gotland. I vissa intervjuer framkommer frustration över hur det fungerar idag, även om plattformarna för samverkan finns. Utvärderingen tyder dock på att Energicentrum skulle få svårt att ta en sådan roll, kanske även om såväl dess roll som institutionella placering ändrades. Frågan bör dock diskuteras vidare, för den är av stor betydelse.

Däremot bedömer vi att Energicentrum bör axla en större roll mot företag. Ur ett samhällsperspektiv kan det tyckas riskabelt att vissa frågor ligger i så hög grad på Tillväxt Gotland.

Vi uppmanar också Region Gotland och Energicentrum att tänka på Energicentrums roll som plattform där nationella satsningar kan tas om hand och snabbt ageras på. Exempelvis är de, liksom andra energikontor, väl rustade för att ta hand om ”frågor som ingen äger” och de är väldigt väl positionerade nationellt; Energicentrum är påfallande synligt i samarbetet mellan svenska energikontor.

Det har slutligen diskuterats huruvida Energicentrum kan ta en större roll för att attrahera företag och andra aktörer inom energi och hållbarhet till Gotland. Vi har svårt att bedöma potentialen i det, eftersom frågan är ganska abstrakt, men konstaterar att den är principiellt betydelsefull och att Energicentrum därför bör ha den i åtanke i lämpliga sammanhang.